תורה אור

ובלבד שלא יצא חוץ לתחום *אם אינו יכול להבליעו בזו אמר רבי דוסתאי בר ינאי משום ר׳ מאיר שמעתי שמקדרין בהרים: **גמ׳** מנא הני מילי? אמר רב יהודה אמר רב דאמר קרא °ארך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים אמרה תורה בחבל של חמשים אמה מדוד, *האי מיבעי ליה *ליטול חמשים ולסבב חמשים? א״כ לימא קרא חמשים חמשים מאי חמשים בחמשים שמעת מינה תרתי: לא פחות ולא יותר: תנא לא פחות מפני שמרבה ולא יותר מפני שממעט א״ר *אסי אין מודדין אלא בחבל של אפסקימא. מאי *אפסקימא? א״ר אבא נרגילא מאי נרגילא א״ר יעקב דיקלא דחד נברא איכא דאמרי מאי אפסקימא? רבי אבא אמר נרגילא רבי יעקב אמר דיקלא דחד נברא, תניא אמר רבי יהושע בן חנניא אין לך שיפה למדידה יותר משלשלאות של ברזל אבל מה נעשה שהרי אמרה תורה °ובידו חבל מדה, והכתיב °וביד האיש קנה המדה? ההוא לתרעי. תני רב יוסף שלשה חבלים הם של *מגג של נצר ושל פשתן של מגג לפרה *דתנן *כפתוה בחבל המגג ונתנוה על גב מערכתה של נצרים לסוטה *דתנן *ואח״כ מביא חבל המצרי וקושרו למעלה מדדיה של פשתן למדידה: היה מודד והגיע: מדתני חוזר למדתו מכלל דאם אינו יכול להבליעו הולך למקום שיכול להבליעו ומבליעו וצופה כנגד מדתו וחוזר תנינא להא דתנו רבנן *היה מודד והגיע המדה לגיא אם יכול להבליעו בחבל של חמשים אמה מבליעו ואם לאו הולך למקום שיכול להבליעו ומבליעו וצופה וחוזר למדתו אם היה גיא מעוקם מקדיר ועולה מקדיר ויורד. הגיע לכותל אין אומרים יקוב הכותל אלא אומדו והולך לו והא אנן תנן מבליעו וחוזר למדתו התם ניחא תשמישתא הכא לא ניחא תשמישתא. אמר רב יהודה [א] אמר שמואל לא שנו אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו אבל

ובלבד שלא יצא חוץ לתחום. שאם היה רחבו של גיא כנגד העיר יוצא חוץ לתחום וזה הלך והבליעו שלא כנגד העיר ומודד משפתו ולהלן לא ימדוד אלא עד כדי השלמת התחומין וצופה כנגד מקום שמדתו כלה כנגד העיר בתוך הגיא ויליין סימני התחום אבל לא ימדוד וילך חוץ לתחום עד כנגד מקום תכלית שפת הגיא שכנגד העיר לידע כמה אמות יצא וכמנין אותן אמות יחזור ויכנס לתוך הגיא ויליין משום גזירה שהרואה אותו מודד והולך שם יאמר שמדת התחומין עד כאן. ל״א שלא יצא חוץ לתחום אם היה ארוך ורחביו יוצאין חוץ לתחומי העיר ואין יכול להבליעו בחבל כנגד התחומין מפני רחבו ויכול להבליעו שלא כנגד התחומין לא יצא להבליעו שם גזירה שמא יאמרו מדת תחומין של לידי העיר באה לכאן: **בזו א״ר דוסתאי בר׳ ינאי.** בזו למעוטי ערי מקלט ועגלה ערופה דאין מקדרין בהן כדמפרש בגמ׳ [לקמן:]: **מקדרין.** נוקבין רואין כאלו נוקבין אותן ומודדין דרך הנקב למעט מדת מדרון כדאמר בגמ׳ שמודדין אותו בחבל של ד״א והתחתון מניח את החבל כנגד לבו והעליון כנגד מרגלותיו ומתמעט מדרון של כל ד״א חצי קומת אדם: **גמ׳ מפני שמרבה.** כשהחבל קצר יכול למותחו ומאריך המדה והתורה אמרה בחבל של נ׳ אמה ימדוד: **מפני שממעט.** שכובדו מכפילו ומתקצר באמצעיתו: **נברא.** שיב שגדל ומתגלגל סביב הדקל כעין ויגיל״א של גפנים: **ובידו חבל מדה.** במשכן של יחזקאל: **וביד האיש קנה המדה.** *במשכן של יחזקאל: **לתרעי.** למדוד רוחב השערים: **מגג.** יונ״ק בלעז לפי שאינה מקבלת טומאה שיהו כל מעשה פרה בטהרה: **נצרים.** ערבה קליפה ל״א עורי דקל והוא שיב קך דרב יוסף פליג אדרב אסי: **הולך למקום כו׳.** כדפירשתי לעיל: **ואם היה גיא מעוקם.** שהיה מדרונו משופע ונוח להילוך מקדר ועולה כדפירשתי תחתון כנגד לבו כו׳ כך שמעתי וקשה לי בה לקמן, ובתוספתא [פ״ד] ה״ג ואם היה גיא מעוקם ואינו יכול להבליעו מקדר וכו׳ וה״ק אם היה גיא מתעקם והולך וסובב את העיר וכשהוא מודד תחום מערב אינו יכול להבליעו בחבל של נ׳ אמה ברוח מערבית עד שהוא מתעקם לצפון הוא מתחיל להשוות, אותה הבלעה אינה מועלת למדת תחום מערב ומקדר ועולה: **בדניחא תשמישתיה.** נוח להילוך קצת כגון מתלקט עשרה מתוך ארבעה התם קתני מבליעו אם יכול, ואם לאו מקדר: **סכא.** בכותל זקוף יותר מדאי דכיון דלא חזי להילוך אין גובה שיפועו עולה למדת התחום: **לא שנו.** דמקדר אלא דניחא תשמישתיה שמעוקם כל כך שאין חוט המשקולת יורד כנגדו שכשמניח חוט משקולת הבנאים אצל שפתו והיא יורדת לעומקו מנקפת בשיפועו ומעכבת המדרון מלירד כנגדו אלא מרחיקו מלמטה. ״כנגדו״ משמע מכוון ולקמן [ע״ב] מפרש דעד ד׳ אמות קרי ליה יורד כנגדו שירחיק השיפוע את המשקולת לקרקעיתו ד״א מכנגד שפתו העליונה:

אבל

ובידו חבל מדה. פ״ה במשכן של יחזקאל *ור״ח כתב דההוא בספר זכריה אבל וביד האיש קנה המדה הוא ביחזקאל: **ההוא** בדתרעי. וההוא דכתיב מדד את רוח הקדים חמש מאות קנים בקנה המדה סביב וכן כתיב בד׳ רוחות מפרש ר״י דבחבל מדה היו מודדין ה׳ מאות קנים: **בחבל** המגג. אע״ג דשום חבל אינו מקבל טומאה דבעינן טווי וארוג כדאמר בפ׳ במה אשה (שבת דף סד·) משום מעלה דפרה בעי׳ ממין שאין מקבל טומאה: *__הגיע__ להר מבליעו. וא״ת אמאי לא קייל להו בהדי הדדי הגיע להר או לגדר מבליעו וי״ל משום סיפא דתני שמעתי שמקדרין בהרים לכך תני הר בפני עצמו אע״ג דקידור שייך נמי בגיא וגדר ואם נאמר דגיא וגדר שוין לגמרי והר חלוק קצת מכן הוה ניחא: **ובלבד** שלא יצא חוץ לתחום. רש״י פירש בלשון ראשון שאם היה רחבו של גיא כנגד העיר יוצא חוץ לתחום והולך להבליעו שלא כנגד העיר לא ימדוד וילך חוץ לתחום עד כנגד תכלית שפת הגיא שכנגד העיר וכמנין אמות שיצא יחזור ויכנס לתוך הגיא ויליין שלא יאמרו מדת תחומין באה לכאן כדמפרש בגמ׳ (לקמן:) ואין נראה דבלאו הכי אי אפשר למדוד בענין זה שאם יחזור לתוך גיא ויליין במקום שכלות מנין אמות שיצא הרי הוא מליין חוץ לתחום שאותן אמות שיצא היו במישור ואותן אמות שנכנסו לתוך הגיא הן בשיפוע ואי אפשר לומר שיתן חבל בגיא משפתו אל שפתו וכנגד אמות שיצא ימדוד על החבל וישים שם חוט המשקולת דהא כיון דגיא רחב יותר מנ׳ אמה אמרו חכמים שאין חבל מועיל שם דהא אפילו ע״י כלונסין אין מועיל למתוח עליהם חבל של נ׳ אמה מזה לזה אלא ילך למקום שיכון ויבליע או יקדר: **ואם** אין יכול להבליעו. פי׳ אלא א״כ יצא חוץ לתחום או שהיה גיא מעוקם כדקתני בברייתא בגמ׳ [ע״ב]: **ואם** היה גיא מעוקם. פי׳ הקונטרס בלשון ראשון שהיה מדרונו משופע ונוח להלך מקדרין כך שמעתי וקשה לי בה ולא פירש מה קשיא ליה בה ואומר ר״י דקשה ליה משום דבסמוך קאמר עלה לא שנו כלומר דמקדרין בגיא מעוקם אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו אבל אם חוט המשקולת יורד כנגדו מודדו מדידה יפה פירוש מדלג כל השיפוע ואינו מודד אלא המישור שבתוך הגיא וא״כ הא דקתני מבליעו היכי משכחת לה כל זמן שאין חוט המשקולת יורד כנגדו אכתי הוא מעוקם ומקדר ואינו מבליעו וכי החוט יורד כנגדו אין צריך להבליעו אלא מודדו מדידה יפה ומדלג כל השיפוע ומיהו לפי׳ זה מצינו למימר דלא שנו לא קאי אגיא מעוקם דמקדר כדפ״ה אלא ה״פ ל״ש דמבליעו או היכא דאינו יכול להבליעו דמקדרין אלא שאין החוט יורד כנגדו ואע״ג דאוקימנא דמבליעו היכא דניחא תשמישתא בגיא מעוקם דניחא תשמישתא טפי מקדרין ומיהו מדקתני בתוספתא אם היה גיא מעוקם ואינו יכול להבליעו נ״ל כלשון שני של הקו׳ שהגיא מתעקם והולך סביב העיר ואם יבלע מצד אחד יכול לטעות שצריך להיות צופה והולך כמה פעמים: **אין** אומרים יקוב את הכותל. פירוש שיעמיד כלונסות ארוכין מכאן ומכאן וימתח החבל מזה לזה להבליעו אלא הקילו חכמים לסמוך על אמידה בעלמא ואומדו בלבו והולך לו כדמוקי לה בדלא ניחא תשמישתיה וטורח לעלות על גביו ומיהו אם זקוף יותר מדאי עד שחוט יורד כנגדו אפילו אמידה אין צריך ומדלג כל שיפוע הכותל כדאמר שמואל בסמוך גבי גיא ודוקא גבי כותל והר הקילו היכא דלא ניחא תשמישו דאומדין משום דצריך לעלות על גביו כשרוצה להבליע וטירחא דמילתא טובא אבל גבי גיא (מעוקם) לעולם מבליע אף על גב דלא ניחא תשמישתא כל זמן שאין החוט יורד כנגדו כדאמר שמואל משום דאין טורח להבליע כולי האי:

היכא

עין משפט נר מצוה

רש״ל גרס ור״ח כתב הגורס בשמועה זו ובידו חבל מדה הוא קרא הכתוב בספר זכריה אבל וביד האיש קנה המדה הוא ביחזקאל והגי׳ הנכונה פתיל פשתים בידו והכתיב וקנה המדה:

לא א מיי׳ פ״ג מהלכות פרה הלכה ב סמג עשין רלב:

[שלשה דיבורים אלו הגיע ובלבד ואם שייכין למתניתין]

לא ב מיי׳ פ״ג מהל׳ סוטה הלכה יא:

לב ג מיי׳ פכ״ח מהל׳ שבת הלכה יא סמג לאוין סו טוש״ע א״ח סי׳ שצט סעיף א:

לג ד ה מיי׳ שם הלכה יב יג טוש״ע שם סעיף ד ה:

נושא/מבנה
(I) (II)
ב׳ לשונות בתיאור החבל של מדידה כחבל של אפסקימא

◆

רבינו חננאל

מנ״ל אמר רב יהודה דאמר קרא אורך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים. אמרה תורה בחבל של חמשים אמה מדוד. ואקשינן האי קרא מיבעי לי ליטול חמשים ממאה של אורך וסבבם בחמשים האחרות כדי שיבא שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים ודחי א״כ נימא קרא חמשים חמשים ומאי בחמשים שמעינן מינה תרתי: לא פחות ולא יותר. תנא פחות מפני כשנמתח נמתח הרבה ומוסיף המדה. ואם הוא יתר מחמשים אמה אינו נמתח הרבה וממעט במדת התחום: ירושלמי. מדת התחום [ארבעים]חבלים לא פחות שהוא נמתח תשבר ולא יותר שהוא נקמט ויפסיד. הגורס בשמועה זו ובידו חבל מדה. הוא הכתוב בס׳ זכריה(ב׳)אבל וביד איש קנה המדה ביחזקאל הוא והגירסא נכונה והכתיב ופתיל פשתים בידו וקנה המדה והוא עומד בשער. ביחזקאל (מ׳). ההוא לתרעי פי׳ הקנה למוד בו מדת השער. חבל של אפסקמא. יש מי שאומר גמל הנר ודקלא דחד נבארא זליף. א) פי׳ מקדרין תותכין כדגרסינן איזהו עור לבב כל שקרוע כנגד הלב ב).וקידור כמין ארובה ועיקרו מגדרין מלשון גודו אילנא. תני רב יוסף ג׳ חבלים [הן] של מגג לקשור בו את הפרה כדתנן בחבל של מגג כו׳ והוא חלקו. של נצרים לסוטה דתנן ואח״כ מביא חבל של מצרי וקושר למעלה מדדיה. חבל של פשתן למדידת התחום: מתני׳ היה מודד והגיע לגיא או לגדר כו׳ תנינא להא דת״ר היה מודד והגיע מדידה לגיא אם יכול להבליעו בחבל של חמשים אמה מבליעו כלומר מעביר החבל על גביו ואם לאו הולך למקום שפתח הגיא צר ומבליעו שם וצופה וחוזר למדתו. אם היה גיא מעוקם מקדיר ויורד. הגיע לכותל אין אומרים יקדיר את הכותל אלא אומדו והולך לו. ואי ניחא תשמישתיה מודד מדידה יפה. אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו שאין חוט משקולת יורד כנגדו

אבל

מבנה
סדנה של חבלים
1. לפרה
2. לסוטה
3. למדידה (בגין התחומין)

מסורת הש״ס

לעיל נב:

[ע׳ תוס׳ לעיל נב: ד״ה פסקיה דקרא]

[גי׳ הערוך רבי אמי]

[גירסת הערוך אפסקימא יש מפרשין חבל שמושחין אותו אינן מקליפת של אגוז ערוך ופי׳ שכתב הערוך ריש ערך אלכא לאמרי מאי אפסקימא וכו׳]

פי׳ מין גמי

פרה פ״ג מ״ט

סוטה ז:

[תוספתא פ״ד]

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ א״ר אמר שמואל ל״ש אלא כו׳ נ״ב כאן ג׳ בבות מלתא דשמואל. וליבנא בתרא דרב יוסף. וליבנא בתרא דרבא. ראשונה בקידור לבד ואחרונה בהבלעה לבד ומציעתא בשניהם. מציעתא בגיא לבד. אחרונה בהר לבד. וראשונה אף בהר (לבד) ושם אף בהבלעה נמצא בגיא ב׳ בבות ראשונה ומציעתא א׳ בקידור וא׳ בשניהם ובהר ב׳ אחרונה וראשונה א׳ בהבלעה וא׳ בשניהם. שיטת ש״ע ועור. והכלל בקידור כי ראשונה בכולהו לבד הבלעה דגיא שהוא קל בעורת מכולם ושלישית בהבלעה דהר לבד שהוא חמור בעורת מכולם ואמצעית [*שניהם קידור והבלעה] דגיא לבד וסוף הב״ג למפרע אבל רש״י לא כתב כן אלא מילתא דרבא בקידור ובהבלעה [*דהר וכן] ש״מ כדברי [*רש״י] וכן בעומקו של גיא חולק גם [*כן] רש״י (ושאר פוסקים) [*שמפרש] רק בהבלעה:

---

* כ״ה בכי״ק שעל גליון הגמ׳ שלו

א) [מתיבת פי׳ מקדרין עד תיבת גודו אילנא שייך למטה אחר תיבת מקדיר ויורד]. ב) עיין בערוך ערך קד א׳.